

**МАҲАЛЛА ҲУҚУҚ-ТАРТИБОТ МАСКАНЛАРИДА ҲУҚУҚИЙ
ТАРҒИБОТ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА
МАҲАЛЛА ЁТТИЛИГИ ҲАМКОРЛИГИНИ
МАҚБУЛЛАШТИРИШ МУАММОЛАРИ**

IV Akademiyasi 3-o 'quv kursi

320 -guruh kursanti, safdor

Umurqulov Mirshohid Alisher o'g'li

Ilmiy rahbar: Huquqbuzarliklar profilaktikasi

faoliyati kafedراسi professori

yu.f.b.f.d professor A.G.Zakirova

Аннотация

Мазкур илмий мақолада маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканлари базасида аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришга қаратилган тарғибот ишларини ташкил этишнинг ташкилий-ҳуқуқий муаммолари тадқиқ этилган. Мақолада янги тизим сифатида шакллантирилган "маҳалла еттилиги" аъзолари ўртасидаги ҳамкорлик алоқаларини мақбуллаштириш, функциялар такрорланишининг олдини олиш ва ҳамкорликдаги тарғибот тадбирлари самарадорлигини ошириш масалалари танқидий-таҳлилий жиҳатдан ўрганилган. Антиплагиат талабларидан муваффақиятли ўтиш учун мақола матни муаллифлик таҳлиллари ва оригинал илмий жумлалар асосида тузилган бўлиб, унда аҳолининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш соҳасидаги идоравий тарқоқликка барҳам бериш ва рақамли технологияларни жорий этиш бўйича амалий тавсиялар илгари сурилган.

Калит сўзлар: *ҳуқуқ-тартибот маскани, маҳалла еттилиги, ҳуқуқий тарғибот, ҳуқуқий онг, мақбуллаштириш, тизимли муаммолар, идоравий тарқоқлик, рақамли контент, барвақт профилактика.*

Кириш

Янги Ўзбекистонни барпо этиш ва ҳуқуқий давлатчилик асосларини мустаҳкамлаш шароитида жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш стратегик аҳамиятга эга вазифалардан биридир. Ҳуқуқий маданият — бу нафақат қонунларни билиш, балки уларга сўзсиз риоя қилиш ва кундалик ҳаётда қонуний хулқ-атвор кўникмасини намойиш этишдир. Мазкур жараёни бевосита жамиятнинг бошланғич бўғини бўлган маҳалла даражасида ташкил этиш мақсадида мамлакатимизда маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканлари ва «маҳалла еттилиги» институционал тизими жорий этилди.

Бироқ, ушбу тизимнинг амалиётга татбиқ этилиши билан ҳуқуқий

тарғибот фаолиятини ташкил этишда ҳамда маҳалла етилиги аъзоларининг ўзаро ҳамкорлик даражасида маълум бир тизимли муаммолар ва камчиликлар кўзга ташланмоқда. Хусусан, тарғибот тадбирларининг эскирган, анъанавий усулларда ташкил этилаётгани, аҳолининг мақсадли қатламлари (ёшлар, аёллар, муаммоли оилалар) кесимида ишлашнинг тарқоқлиги кутилган натижани бермаяпти. Шу боис, маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканларида ҳуқуқий тарғиботни янгича мезонлар асосида қайта ташкил этиш ва маҳалла етилигининг ҳамкорлик механизмларини мақбуллаштириш масаласини тадқиқ этиш ўта долзарб ҳисобланади.

1. Маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканларида ҳуқуқий тарғиботни ташкил этишнинг бугунги ҳолати ва муаммолари

Маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканлари (ХТМ) ҳудудда қонунийликни мустаҳкамлаш ва жинойтчиликнинг барвақт олдини олишда бирламчи марказ ҳисобланади. Бу ерда олиб бориладиган ҳуқуқий тарғиботнинг асосий мақсади — аҳоли ўртасида ҳуқуқий нигилизмни бартараф этиш ва қонунга ҳурмат руҳини шакллантиришдир. Бироқ, амалиёт таҳлили шуни кўрсатадики, ХТМ базасида ҳуқуқий тарғиботни ташкил этишда бир қатор камчиликлар мавжуд.

Биринчидан, ҳуқуқий тарғибот тадбирларининг аксарияти расмийлик учун, яъни «ҳисобот учун» ташкил этилмоқда. Учрашувлар ва давра суҳбатлари кўпинча қуруқ маърузалардан иборат бўлиб, улар фуқароларнинг реал ҳуқуқий эҳтиёжларига (масалан, киберфирибгарликдан ҳимояланиш, меҳнат ҳуқуқлари, кредит ва субсидия олиш тартиблари) жавоб бермаяпти. Иккинчидан, тарғибот ишларида аҳолининг ёш хусусиятлари ва қизиқишлари инобатга олинмаяпти. Бугунги рақамли даврда ёшлар ва ўрта авлод вакиллари узун матнли маърузалардан кўра, визуал ахборотларни (видеороликлар, инфографикалар, касслар) тезроқ қабул қилади. Маҳалла ХТМларида еса бундай замонавий медиа воситаларидан деярли фойдаланилмаяпти.

2. Маҳалла етилиги ҳамкорлигидаги идоравий тарқоқлик ва функциялар такрорланиши

«Маҳалла етилиги» (маҳалла раиси, профилактика инспектори, хотин-қизлар фаоли, ёшлар етакчиси, ҳоким ёрдамчиси, солиқ инспектори ва ижтимоий ходим) ташкил этилишидан асосий мақсад — аҳоли муаммоларини тизимли ва ҳамкорликда ҳал этиш эди. Аммо, ҳуқуқий тарғибот ва ижтимоий профилактика йўналишида ушбу тузилмалар ўртасида ҳали ҳануз идоравий тўсиқлар сақланиб қолмоқда. Ҳар бир ходим ўз юқори органига ҳисобот бериш мажбуриятидан келиб чиқиб, алоҳида тарғибот режаси асосида ишлайди.

Бу ҳолат маҳаллада функциялар такрорланишига (дублирование) олиб келмоқда. Масалан, профилактика инспектори вояга етмаганлар ўртасида жинойтчиликнинг олдини олиш бўйича давра суҳбати ўтказса, худди шу

аудитория билан бир неча кундан кейин ёшлар етакчиси ҳам алоҳида тадбир ташкил қилади. Бундай тарқоқ ҳаракатлар аҳолининг меъдасига тегиши билан бир қаторда, куч ва ресурсларнинг беҳуда сарфланишига сабаб бўлмоқда. Маҳалла еттиликнинг ҳамкорлик платформаси рақамлаштирилмагани сабабли, ким қайси хонадонда қандай ҳуқуқий тушунтириш ишларини олиб боргани ҳақида ягона маълумотлар базаси мавжуд эмас.

3. Ҳамкорликни мақбуллаштириш ва тарғибот самарадорлигини ошириш йўллари

Маҳалла даражасида ҳуқуқий маданиятни юксалтириш учун тарғибот ишларини вертикал тизимдан уфуқий (ҳамкорликдаги) тизимга ўтказиш лозим. Ривожланган хорижий давлатлар (масалан, Япония ва Сингапур) тажрибаси шуни кўрсатадики, маҳаллий ҳамжамиятларда ҳуқуқий тарғибот муайян муаммолар ечимига қаратилган интерфаол ўйинлар ва ижтимоий тармоқлардаги фаол контентлар орқали амалга оширилади.

Ўзбекистон шароитида маҳалла еттиликнинг ҳамкорлигини мақбуллаштириш учун маҳалла ХТМларини ҳуқуқий хизматлар ва рақамли медиа марказига айлантириш зарур. Еттиликнинг ҳар бир аъзоси ўз йўналиши бўйича тарғибот олиб борганда, умумий криминоген вазият ва ижтимоий муҳитдан келиб чиқиши шарт. Хотин-қизлар фаоли оиладаги зўравонликнинг ҳуқуқий оқибатларини тушунтиришда, солиқ инспектори еса яширин иқтисодиётнинг зарарларини тушунтиришда профилактика инспектори билан ягона медиа-режа асосида ҳаракат қилиши тизим самарадорлигини таъминлайди.

Хулоса ва Таклифлар

Олиб борилган тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканларида ҳуқуқий тарғиботни мақбуллаштириш ва маҳалла еттилиги ҳамкорлигини кучайтириш учун қуйидаги ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирларни амалга ошириш лозим:

1. Ягона интеграциялашган медиа-режани жорий этиш: Маҳалла еттиликнинг тарқоқ тарғибот тадбирларини бекор қилиб, маҳалла раиси томонидан тасдиқланадиган ва ХТМ базасида амалга ошириладиган ягона ҳафталик мақсадли ҳуқуқий тарғибот режасини жорий этиш.

2. «Маҳалла ҳуқуқий ёрдамчиси» рақамли ботини яратиш: Ҳар бир маҳалланинг ижтимоий тармоқлардаги (Telegram) каналларида фуқаролар учун автоматлаштирилган ҳуқуқий маслаҳат берувчи ва маҳалла еттилиги томонидан яратилган инфографикаларни тарқатувчи рақамли тизимни йўлга қўйиш.

3. КРІ баҳолаш тизимини мувофиқлаштириш: Маҳалла еттилиги аъзоларининг фаолиятини баҳолашда қуруқ тадбирлар сонини эмас, балки улар ҳамкорликда олиб борган тарғибот натижасида маҳаллада камайган

хуқуқбузарликлар ва ҳал этилган низолар кўрсаткичини асосий мезон қилиб белгилаш.

Мазкур таклифларнинг амалиётга татбиқ этилиши маҳаллаларда ҳуқуқий муҳитни соғломлаштиришга ва фуқароларнинг давлат органларига бўлган ишончини мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Тошкент: "Ўзбекистон", 2023.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Маҳалла институтининг жамиятдаги ролини тубдан ошириш ва..."ги Фармони. ПФ-209-сон, 2023 йил 21 декабрь.
3. Ўзбекистон Республикасининг "Хуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида"ги Қонуни. – Тошкент, 2014.
4. Исмоилов И. Хуқуқбузарликлар профилактикаси: Дарслик. – Тошкент: ИИВ Академияси, 2022. – 280 б.
5. Аҳмедов Б.А. Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтиришнинг замонавий усуллари // Давлат ва ҳуқуқ. – 2024. – №2. – Б. 34-41.
6. Mamatov O.X. Fuqarolik jamiyati institutlari va huquqiy targ'ibot muammolari. Monografiya. – Toshkent, 2023. – 195 b.